

Ks. Roman KARWACKI*

JEDNOŚĆ COMMUNIO KOŚCIOŁA

Treść: Wstęp; 1. Niewidzialna *communio* Kościoła; 2. Widzialna *communio* Kościoła; 3. *Communio* eucharystyczna: Zakończenie; Summary: *Communio* unity of the Church.

Słowa kluczowe: Bóg, Ojciec, Jezus Chrystus, Duch Święty, misterium, Kościół, wspólnota, sakrament, Eucharystia, zbawienie.

Key words: God, Father, Jesus Christ, Holy Spirit, mystery, Church, community, sacrament, Eucharist, salvation.

Wstęp

Pojęcie *communio* – *koinonia* zastosowane do Kościoła *bardzo dobrze wyraża głębię misterium Kościoła*¹. Albowiem *pojęcie komunii znajduje się «w sercu samorozumienia Kościoła»*, jako *Misterium osobowej jedności każdego człowieka z Trójcą Świętą i z innymi ludźmi, zapoczątkowanej przez wiarę i skierowanej do pełni eschatologicznej w Kościele niebieskim, która w pewnej mierze urzeczywistnia się już w Kościele na ziemi*². Kościół

* Autor, dr hab. prof. UKSW, jest prezbiterem diecezji siedleckiej. Urodzony w 1945 roku przyjął święcenia prezbiteratu w 1969 r.; długoletni wykładowca teologii dogmatycznej na Wydziale Teologicznym UKSW w Warszawie, w Instytucie Teologicznym UKSW w Radomiu, oraz w Wyższym Seminarium Duchownym diecezji siedleckiej.

¹ Kongregacja Nauki Wiary, *List do biskupów Kościoła katolickiego o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako communio, Communio notio* (28.05.1992), n. 1, w: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994*, tłum. i oprac. Z. Zimowski i J. Królikowski, Biblos, Tarnów 1995, s. 390.

² Tamże, s. 391.

pielgrzymujący tu na ziemi jest wezwany do podtrzymywania i pogłębiania zarówno komunii z Bogiem w Trójcy Jedynym, jak i komunii między wierzącymi. W tym celu ma do dyspozycji słowo i sakramenty, przede wszystkim Eucharystię, którą Kościół *ustawicznie żywi się i wzrasta* i w której jednocześnie sam siebie wyraża. Nie przez przypadek więc pojęcie komunii stało się określeniem tego wyjątkowego sakramentu”³.

Kościół jest rzeczywistością złożoną. *Chrystus, jedyny Pośrednik, ustanowił swój Kościół święty, tę wspólnotę wiary, nadziei i miłości tu na tej ziemi, jako widzialny organizm; nieustannie go też przy życiu utrzymuje, prawdę i łaskę rozlewając przez niego na wszystkich. Wyposażona zaś w organa hierarchiczne społeczność i zarazem mistyczne Ciało Chrystusa, widzialne zrzeszenie i wspólnota duchowa, Kościół ziemski i Kościół bogaty w dary niebiańskie – nie mogą być pojmowane jako dwie rzeczy odrębne; przeciwnie, tworzą one jedną rzeczywistość złożoną, która zraść się z pierwiastka boskiego i ludzkiego. Dlatego też na zasadzie bliskiej analogii upodabnia się ona do tajemnicy Słowa Wcielonego. Jak bowiem przybrana natura ludzka służy Słowu Bożemu za żywe narzędzie zbawienia, nierozzerwalnie z Nim zjednoczone, nie inaczej też społeczny organizm Kościoła służy ożywiającemu go Duchowi Chrystusowemu ku wzrastaniu ciała* (por. Ef 4,16)⁴. *Communio* Kościoła zakłada potrójne odniesienie: wertykalne *communio* z Bogiem, horyzontalne *communio* z ludźmi, oraz eucharystyczne *communio* Ciała Chrystusowego.

1. Niewidzialna *communio* Kościoła

Kościół w swej najgłębszej istocie jest misterium, tajemnicą wiary. Tę wiarę wyznajemy słowami *Symbolu Apostolskiego: Wierzę... w święty Kościół powszechny* oraz słowami *Symbolu nicejsko-konstantynopolitańskiego – Credo mszalne: Wierzę... w jeden, święty, powszechny i apostołski Kościół*. Rzeczywistość Kościoła można rozumieć właściwie tylko w perspektywie wiary⁵. Kościół jest wielką, przedziwną tajemnicą, tajemnicą w swojej naturze, w swojej mocy i w swoim działaniu⁶.

³ Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, nr 34, L'Osservatore Romano 24(2003) Nr 5, s. 15.

⁴ KK 8.

⁵ Zob. H. de Lubac, *Mysterium Ecclesiae*, Leipzig 1981, s.174n; por. B. Neunheuser, *Mysterium*. II. *In der christl. Tradition*, w: *Lexikon für Theologie und Kirche*, red. J. Höfer, K. Rahner, I-X, Freiburg i.Br., Herder 1957-67, t. 7, kol. 729-731; K. Rahner, *Geheimnis*, w: *Lexikon für Theologie und Kirche*, dz. cyt., t. 4, kol. 593-597; R. Karwacki, *Symbole wiary*, „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie“ 59 (1990) s. 205.

⁶ Zob. M.J. Scheeben, *Tajemnice chrześcijaństwa*, tł. J. Roztworowski, I. Bieda, Kraków WAM 1970, s.425-427.

Paweł VI rozpoczynając drugą sesję Soboru Watykańskiego II powiedział: *Kościół jest tajemnicą... jest rzeczywistością ukrytą, całkowicie przenikniętą przez obecność Boga*⁷. Papież podkreśla przez to fakt, że *misterium Kościoła* nie znajduje się na płaszczyźnie rozważań teoretycznych, lecz w dynamicznym nurcie pełnego życia kościelnej *communio* jak napisał niepełna rok później, w encyklice *Ecclesiam suam: Misterium Kościoła nie jest jednak tego rodzaju prawdą, która by się zamykała w ramach wiedzy teologicznej, ale winna wejść w samą praktykę życia, by wierni, zanim jeszcze wyrobią sobie jasne pojęcie o tej prawdzie, mogli ją poznać niejako doświadczalnie, w sposób odpowiadający ich naturze. Natomiast wspólnota wiernych z pewnością pozna, że należy do Ciała Mistycznego Chrystusa, gdy zwróci uwagę na to, że w zakres posługi hierarchii kościelnej wchodzi z nakazu Bożego obowiązek wprowadzenia do wspólnoty nowych chrześcijan, rodzenia ich (por. Ga 4,19; 1Kor 4,15), wychowywania, uświęcania i kierowania nimi. Dlatego Chrystus ustanowił hierarchię jako nadprzyrodzone narzędzie, którym On sam się posługuje, by swoim mistycznym członkom udzielać przewspaniałych darów prawdy i łaski i nadać Ciału Mistycznemu, pielgrzymującemu na ziemi, własny widzialny organizm, doskonałą jedność, zdolność odpowiedniego wykonywania zadań, stosowną różnorodność i duchowe piękno... opiera się na człowieku ze swej natury kruchym i ułomnym, ale przez Chrystusa zmienionym jakby w mocną skałę, która z pomocą Bożą nigdy nie zawiedzie: «Na tej skale zbuduję Kościół mój» (Mt 16,18)*⁸.

Ten właśnie kierunek wybrali Ojcowie soborowi. Dyskutując nad przedłożonym pod obrady Soboru Watykańskiego II schematem Konstytucji *De Ecclesia*, zmienili tytuł i w znacznej mierze treść pierwszego rozdziału. Dotychczasowy tytuł *O istocie Kościoła wojującego* zastąpili nowym sformułowaniem *Misterium Kościoła*. Podczas trzeciej sesji soboru wyjaśniono, że Słowo «misterium» nie oznacza po prostu czegoś niepoznawalnego lub też trudno zrozumiałego, lecz oznacza ono, jak to dzisiaj jest już uznawane przez większość, ową nadprzyrodzoną i niosącą zbawienie rzeczywistość Bożą, w jakiś sposób oznajmianą w sposób widzialny⁹. Ta-

⁷ Paweł VI, *Summi Pontificis Allocutio* (29.09.1963), *Acta Apostolicae Sedis* 55(1963) s. 848.

⁸ Tenże, Encyklika *Ecclesiam suam* (6.08.1964), n. 37, w: Jan XXIII, Paweł VI, Jan Paweł II, *Encykliki*, Warszawa PAX 1991, s. 90.

⁹ „Vox «mysterium» non simpliciter indicat aliquid incognoscibile aut abstrusum, sed, uti hodie iam apud plurimos agnoscitur, designat realitatem divinam transcendentem et salvificam, quae aliquo modo visibile revelatur et manifestatur”, za: B. Kloppenburg, *Abstimmungen und letzte Änderungen der Konstitution*, w: *De Ecclesia. Beiträge zur Konstitution „Über die Kirche“ des Zweiten Vatikanischen Konzils*, red. G. Baraúna, t. 1, Freiburg 1966, s. 107; por. W. Kasper, *Kirche als Communio*, w: W. Kasper, *Theologie*

kie określenie Kościoła ma swoje uzasadnienie biblijne, szczególnie w nauczaniu Apostoła Pawła¹⁰. Św. Paweł nazywając Kościół tajemnicą (por. Ef 3,8-11; 5,32), potwierdza tym samym ukrytą, lecz rzeczywistą i skuteczną obecność, *Zbawiciela, naszego Boga* (Tt 3,4).

Misterium Kościoła, tajemnica Kościoła, jest tajemnicą Chrystusa, została objawiona przez Ducha Świętego (por. Ef 3,4-6). Tę ideę Pawłową rozwija Sobór Watykański II, stwierdzając, że do społeczności Kościoła wcieleni są w pełni ci, którzy mają Ducha Chrystusowego, *Spiritum Christi*¹¹. Duch Święty bowiem jest współtwórcą, *co-institut*, Kościoła¹². Duch Święty stanowi o jedności Kościoła, albowiem jest On zasadą ożywiającą Kościół. Już Leon XIII, akcentując ten organiczny charakter Kościoła, posłużył się porównaniem wziętym od św. Augustyna: *Czym jest w naszym ciele dusza, tym jest Duch Święty w Ciele Chrystusa, to jest w Kościele*¹³.

Określenie *mysterium* Kościoła potwierdza ukrytą, ale rzeczywistą oraz skuteczną obecność, *Zbawiciela, naszego Boga* (Tt 3,4), który sam jest *Mysterium*, Tajemnicą Boga (por. Kol 2,2; 4,3). *Kościół jest rzeczywistością ukrytą, całkowicie przenikniętą przez obecność Bożą*¹⁴. Kościół stanowi jedną i jedyłą, lecz złożoną rzeczywistość, w której obecna jest w sposób konkretny w dziejach świata zbawcza tajemnica Boża, objawiona raz na zawsze w Jezusie Chrystusie (por. Ef 3,3-12; Kol. 1,26-27). Kościół bowiem opiera się na Jezusie Chrystusie, na głoszeniu przez Niego Królestwa Bożego, na gromadzeniu uczniów, na wzywaniu do nawrócenia i naśladowania, na ustanowieniu Eucharystii, na Krzyżu oraz Zmartwychwstaniu Chrystusa, na wylaniu Ducha Świętego i na tym, że cała ta droga zmierza do eschatologicznego spełnienia w paruzji Pana. W ten sposób realizuje się wolna, mądra i pełna dobroci wola Ojca niebieskiego, aby ludzi *wynieść do uczestnictwa w życiu Bożym*¹⁵.

Kościół jako *mysterium*, jako Tajemnica wiary, ma swoje źródło w Tajemnicy Trójcy Świętej. Już od początku istnienia Kościół był rozumiany jako tajemnica wiary¹⁶. Kościół jest tajemnicą, *mysterium*, *rzeczywistością*

und Kirche, Mainz 1987, s. 275; tenże, *Die Kirche als universales Sakrament des Heils*, w: tenże, *Theologie und Kirche*, dz. cyt., s. 237-254.

¹⁰ Zob. V. Warnach, *Kościół jako tajemnica*, w: *Nowy obraz Kościoła*, Warszawa PAX 1968, s. 28.

¹¹ KK 14.

¹² Zob. Y. Congar, *Je crois en l'Esprit Saint*, t. 2, Paris 1980, s. 13-19.

¹³ Leon XIII, Encyklika *Divinum illud munus* (9.05.1897), DS 3328.

¹⁴ Paweł VI, *Summi Pontificis Allocutio* (29.09.1963), *Acta Apostolicae Sedis* 55 (1963) s. 848.

¹⁵ KK 2.

¹⁶ Zob. H. Fries, *Wandel des Kirchenbildes und dogmengeschichtliche Entfaltung*, w: *Mysterium Salutis. Grundriß heilsgeschichtlicher Dogmatik*, red. J. Feiner, M. Löhrer,

*ukrytą, całkowicie przenikniętą obecnością Boga*¹⁷. *Mysterium* Kościoła nie jest jednak tego rodzaju prawdą, która zamykałaby się w ramach wiedzy teologicznej, ale powinna wejść w praktykę życia¹⁸. Kościół jest przede wszystkim tajemnicą wiary *Ecclesiae sanctae mysterium*¹⁹. Kościół o tyle jest rozumiany jako *mysterium*, o ile pojmowany jest jako *communio*. Ona oznacza istotę Kościoła, albo, jak mówi Sobór, jego tajemnicę²⁰. Ten Kościół, który jest tajemnicą wiary, Duch Święty jednoczy *in communione*²¹. Kościół bowiem jest Kościołem Ducha Świętego²².

Kościół stanowi *jedną rzeczywistość złożoną, która zrasta się z pierwiastka boskiego i ludzkiego*²³. Kościół, zarówno widzialny, jak i niewidzialny, to *wyposażona... w organa hierarchiczne społeczność i zarazem mistyczne Ciało Chrystusa, widzialne zrzeszenie i wspólnota duchowa*²⁴. W swej ziemskiej egzystencji Kościół jest objawioną tajemnicą zbawienia. *Kościół «wśród prześladowań świata i pociech Bożych zdąża naprzód w pielgrzymce», zwiastując krzyż i śmierć Pana, aż przybędzie* (por. 1Kor 11,26). *Mocą zaś Pana zmartwychwstałego krzepi się, aby utrapienie i trudności swe zarówno wewnętrzne, jak zewnętrzne, przewyciężać cierpliwością i miłością, a tajemnicę Jego, choć pod osłoną, wiernie przecież w świecie objawiać, póki się ona na koniec w pełnym świetle nie ujawni*²⁵. Treść doktrynalna określenia misterium Kościoła została rozwinięta na podstawie nauki o Trójcy Świętej. Sobór Watykański II stwierdza: *Kiedy zaś dopełniło się dzieło, którego wykonanie Ojciec powierzył Synowi na ziemi* (por. J 17,4), *zesłany został w dzień Zielonych Świąt Duch Święty, aby Kościół ustawicznie uświęcał i aby w ten sposób wierzący mieli przez Chrystusa w jednym Duchu dostęp do Ojca*²⁶. Trynitarny wymiar określenia Kościoła podkreśla już św. Cyprian, gdy mówi, że Kościół to *lud zjednoczony jednością Ojca i Syna i Ducha Świętego*²⁷. Ta jedność Kościoła wywodzi się z Trójcy Świętej, jak wyraźnie podkreśla Sobór: *Największym*

I-V, Einsiedeln 1965-76, Erg.-Bd 1981, t. 4/1, s. 225; H. de Lubac, *Mysterium Ecclesiae*, Leipzig 1981, s. 413.

¹⁷ Paweł VI, dz. cyt., s. 848.

¹⁸ Tenże, Encyklika *Ecclesiam suam* (6.08.1964), n. 37, *Acta Apostolicae Sedis* 56 (1964) s. 623.

¹⁹ KK 5.

²⁰ Zob. W. Kasper, *Kirche als Communio*, dz. cyt., s. 275.

²¹ KK 4.

²² Zob. J. Moltmann, *Kirche in der Kraft des Geistes*, München 1975, s. 51.

²³ KK 8.

²⁴ Tamże.

²⁵ Tamże.

²⁶ Tamże, 4.

²⁷ „De unitate Patris et Filii et Spiritus Sancti plebs adunata”. Św. Cyprian, *De Oratione Dominica*, 23, PL 4, 553, wyd. Hartel IIIA, s. 285; zob. KK 4.

wzorem i zasadą tej tajemnicy, misterii, jest jedność jednego Boga Ojca i Syna w Duchu Świętym w Troistości Osób²⁸.

Istoty Kościoła nie da się wyrazić jednym określeniem, gdyż rzeczywistość Kościoła jest tajemnicą. Kościół można jedynie opisać przy pomocy wielu uzupełniających się obrazów. Sobór, odwołując się do biblijnych obrazów, mówi, że *wewnętrzna natura Kościoła daje się nam poznać poprzez rozmaite obrazy, które brane bądź z życia pasterskiego, bądź z uprawy roli, bądź z budownictwa, bądź wreszcie z życia rodzinnego i narzeczeństwa, mają swe oparcie w księgach Proroków*²⁹. Każdy z tych obrazów wyraża jakiś aspekt. Wyliczając konkretne obrazy Sobór mówi, że Kościół jest *owczarnią* (por. J 10,1-15; Iz 40,11; Ez 34,11-13; 1P 5,4), *rolą uprawną*, czyli *rolą Bożą* (por. 1Kor 3,9; Rz 11,13-26; Mt 21,33-43; Iz 5,1-3; J 15,1-5), że nazywany jest *budowlą Bożą* (por. 1Kor 3,9.11; Mt 21,42; Dz 4,11; 1P 2,7; Ps 117,22). Otrzymuje ona różne nazwy: *dom Boga* (1Tm 3,15), w którym mieszka Jego rodzina; *mieszkanie Boże w Duchu* (Ef 2,19-22), *przybytek Boga z ludźmi* (Ap 21,3), *świątynia święta* (1P 2,5; Ap 21,1-2). Jest nazywany *górnym Jeruzalem* i *matką naszą* (Ga 4,26; Ap 12,17) i przedstawiany jako *nieskalana Oblubienica niepokalanego Baranka* (Ap 19,17; 21,2.9; 22,17; Ef 5,24.26.29; 3,19; 2Kor 5,6; Kol 3,1-4)³⁰.

Bóg jest Duchem (J 4,24). Kościół, który od Boga pochodzi, ma wymiar duchowy, jest wspólnotą duchową, *communitas spiritualis*, lecz nie wspólnotą duchów. Kościół jako jedna rzeczywistość złożona *zrasta się z pierwiastka boskiego i ludzkiego*³¹. Rzeczywistość Kościoła w jego wymiarze duchowym, czyli Kościół jako duchową wspólnotę, przybliżają i w pełni wyrażają trzy określenia Kościoła: jako Ludu Bożego, jako mistycznego Ciała Chrystusa, jako świątyni Ducha Świętego. Te określenia są odzwierciedleniem teocentrycznego, chrystologicznego i pneumatologicznego spojrzenia na jeden i ten sam Kościół Boży. Każdy z tych trzech aspektów nie jest jednostronnym, lecz całościowym postrzeganiem Kościoła.

2. Widzialna *communio* Kościoła

Wertykalny wymiar Kościoła jako *communio* oznacza, że Kościół jest tajemnicą, *mysterium*. Ta *communio* została już dana ludziom przez Boga w Jezusie Chrystusie i w *napelnieniu Ducha Świętego*³². Rzeczywistość

²⁸ DE 2.

²⁹ KK 6.

³⁰ Tamże.

³¹ Tamże, 8.

³² Zob. H.U. von Balthasar, *Communio - założenia programowe*, „Communio“ (pol.) 1(1981) 1-2, s. 17.

ta dostępna jest w wierze, która jednoczy ludzi z Bogiem. W tej wierze chrześcijanie są złączeni ze sobą horyzontalnie. Albowiem wiara ta, prawdę o *communio* Osób Boskich wprowadza w historyczną rzeczywistość ludzkiego życia. Stąd w kontekście 2Kor 13,13 można także stwierdzić, że w tradycji chrześcijańskiej *communio* staje się wręcz określeniem Ducha Świętego³³. Wymiar horyzontalny łączy się tu przyczynowo z wymiarem wertykalnym.

Spojrzenie na Kościół, koncentrujące się na jego wymiarze widzialnym, instytucjonalnym oraz hierarchicznym, Sobór Watykański II poszerza przez akcentowanie misterium Kościoła, wyjaśniając jego naturę oraz posłannictwo. Duchowy wymiar Chrystusowego Kościoła Sobór pomaga poznać poprzez konkretne określenia mówiąc, że Kościół jest Ludem Bożym, mistycznym Ciałem Chrystusa, świątynią Ducha Świętego. Sobór jednakże nie pomija tego, co w Kościele jest zewnętrzne. Kościoła Chrystusowego na ziemi nie da się zredukować ani do Kościoła idei, ani do Kościoła duchowego, gdyż jest on ustanowiony przez Chrystusa jako rzeczywiście widzialny organizm, *ut compaginem visibilem constituit*³⁴.

Widzialny organizm i duchowa wspólnota tylko w nierozdzielnej jedności określają prawdziwy Kościół Chrystusowy. Nigdy nie można bez reszty zrównać Kościoła empirycznego ze zbawczą rzeczywistością Kościoła, czy wymagać całkowitej identyfikacji Kościoła z danym Kościołem empirycznym³⁵.

Sobór Watykański II mówi, że Kościół ustanowiony został przez Jezusa Chrystusa *dla wspólnoty, in communione, życia, miłości i prawdy*³⁶, zaś Duch Święty jednoczy go *we wspólnocie, in communione, i postudze*³⁷. W tajemnicy Trójjedynego Boga ma swą podstawę całe dzieło zbawcze Jezusa Chrystusa, a także Kościół. W Dekrecie *Ad gentes divinitus* sobór mówi: *Bóg zaś dla ustalenia pokoju, to jest wspólnoty z sobą, communionem Secum, oraz dla zespolenia braterskiej społeczności wśród ludzi, i to grzesznych, postanowił wkroczyć w historię ludzką w sposób nowy i ostateczny*³⁸. Ta wspólnota z Bogiem i między ludźmi urzeczywistnia się przez Słowo Boże oraz sakramenty: *wierzący w Chrystusa, odrodzeni nie z nasienia skazitelnego, lecz z nieskazitelnego przez słowo Boga żywego*

33 Zob. J. Ratzinger, *Communio – Program*, „Communio“ (pol.) 12 (1992) nr 5 (71) s. 13.

34 KK 8

35 Zob. J. Ratzinger, *Identifikation mit der Kirche*, w: K. Lehmann – J. Ratzinger, *Mit der Kirche leben*, Freiburg i. Br 1977, s. 24-26.

36 KK 9.

37 Tamże, 4.

38 DM 3.

(por. 1P 1,23), *nie z ciała, lecz z wody i Ducha Świętego* (por. J 3,5-6), *ustanawiani są w końcu «rodzajem wybranym, królewskim kapłaństwem, narodem świętym, ludem nabytym...», co niegdyś nie był ludem, teraz zaś jest ludem Bożym* (1P 2,9-10)³⁹. Pośród wszystkich sakramentów szczególne miejsce zajmuje Eucharystia, która stanowi ośrodek zgromadzenia wiernych pod przewodnictwem kapłana – *centrum congregationi fidelium cui presbyter praeest*⁴⁰. Sobór podkreśla wspólnototwórczy charakter Eucharystii. Przy łamaniu chleba eucharystycznego, uczestnicząc w sposób rzeczywisty w Ciele Pańskim, wznosimy się do wspólnoty – *communio* – z Nim i nawzajem ze sobą⁴¹.

Kościół jako *communio* wierzących żyje nie sam z siebie, ale całkowicie z Bożego daru. Sobór Watykański II mówi, że Bóg Ducha zesłał Syna swego, Pana i Ożywiciela, który dla całego Kościoła i dla poszczególnych oraz wszystkich razem wierzących jest zasadą zespolenia i jedności w nauce apostoelskiej oraz w obcowaniu wzajemnym, *in communione*, w łamaniu chleba i modlitwach (por. Dz 2,42). *Wszyscy bowiem wierni rozproszeni po świecie mają ze sobą łączność w Duchu Świętym... dzięki temu darowi Kościół katolicki skutecznie i ustawicznie dąży do zespolenia z powrotem całej ludzkości wraz ze wszystkimi jej dobrami z Chrystusem – Głową w jedności Ducha Jego*⁴².

W dokumentach Soboru Watykańskiego II jest mowa o Kościele jako sakramencie, *sacramentum seu signum et instrumentum salutis*, przede wszystkim tam, gdzie wyjaśnia się istotę Kościoła oraz jego uniwersalne posłannictwo. Pojęcie sakramentalności należy do istotnych założeń eklezjologii Soboru Watykańskiego II⁴³. Ono odcisnęło się bardzo głęboko w teologii jako struktura myślowa w eklezjologii⁴⁴. Rozwijało się ono

³⁹ KK 9.

⁴⁰ DK 5.

⁴¹ KK 7.

⁴² Tamże, 13.

⁴³ Zob. W. Beinert, *Das Bild von der Kirche nach den Dokumenten des II. Vatikanischen Konzils*, w: *Die römisch-katholische Kirche (Die Kirchen der Welt, t. XX)*, red. W. Löser, Frankfurt a.M. 1986, s. 32; M. Kehl, *Ecclesia universalis. Zur Frage nach dem Subjekt der Universalkirche*, w: *Glaube im Prozeß. Christsein nach dem II. Vatikanum*, red. E. Klinger, K. Wittstadt, Freiburg i. Br. ²1984, s. 240-257; F. Ricken, „*Ecclesia... universale salutis sacramentum*”, „*Scholastik*“ 40 (1965) s. 352-388.

⁴⁴ Zob. H. Döring, *Grundriß der Ekklesiologie. Zentrale Aspekte des katholischen Selbstverständnisses und ihre ökumenische Relevanz (Grundrisse, t. 6)*, Darmstadt 1986, s. 100-123; J. Auer, *Die Kirche – Das allgemeine Heilssakrament*, w: *Kleine Katholische Dogmatik*, red. J. Auer, J. Ratzinger, t. 8, Regensburg 1983, s. 68-84; W. Kasper, *Die Kirche als universales Sakrament des Heils*, dz. cyt., s. 237-254; tenże, *Kirche als Communio*, t. 1, dz. cyt., s. 272-289; L. Balter, *Kościół jako «sakrament» miłosierdzia Bożego*, w: *W miłosierdziu Bożym ku nowej ewangelizacji*, Ząbki 1999, s. 24-29; tenże, *Rola litur-*

już od XIX wieku⁴⁵. Jednak dopiero po II wojnie światowej osiągnęło ono to znaczenie, które posiada dziś⁴⁶. W znacznej mierze jest to zasługą teologów: O. Semmelrotha⁴⁷ oraz K. Rahnera⁴⁸. Ważny też wpływ mieli: E. Schillebeeckx⁴⁹ oraz J. Ratzinger⁵⁰.

Sobór Watykański II wprowadził do swego nauczania pojęcie Kościoła jako sakramentu⁵¹. Kościół jest jedną i jedyłą, lecz złożoną rzeczywistością, w której zbawcza tajemnica Boża jest obecna w sposób konkretny w dziejach świata, objawiona raz na zawsze w Jezusie Chrystusie (por. Ef 3,3-12; Kol. 1,26-27). Rzeczywistość Kościoła opiera się przecież na zbawczej woli Boga Ojca oraz na dziele Zbawienia, którego dokonuje On przez Jezusa Chrystusa w Duchu Świętym. Stąd dla lepszego określenia Sobór Watykański II nazywa Kościół sakramentem.

Według Bożego planu zbawczego *Kościół jest w Chrystusie niejako sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia*

gii w życiu wspólnoty parafialnej, w: *W służbie Ludowi Bożemu (Powołanie człowieka 6)*, Poznań, Pallottinum 1983, s. 386-398; tenże, *Problem ustanowienia sakramentów w akcie założenia Kościoła*, w: B. Testa, *Sakramenty Kościoła*, Amateca 9, Poznań 1998, s. 57-61; J. Ratzinger, *Die sakramentale Begründung christlicher Existenz*, Meitingen 1970; S. Moysa, *Mysterium a sakrament*, w: *Sakramenty Kościoła posoborowego*, red. H. Bogacki i in., Kraków 1970, s. 17-20; A. Skowronek, *Ustanowienie sakramentów w akcie założenia Kościoła prasakramentu*, „Ateneum Kapłańskie“ 67(1964), s. 276-286; H. Volk, *Die Kirche als Sakrament des Heils*, w: *Kirche – Ort des Heils. Grundlagen-Fragen-Perspektiven*, red. W. Seidel, Würzburg 1987, s. 33-154; T. Dola, *Kościół sakramentem trójjedynego Boga*, „Roczniki Teologiczne” 43(1996) 2, s. 67-78; C. Pozo, *La Iglesia como sacramento primordial*, „Estudios Eclesiásticos” 41(1966) s. 139-169; H. Bogacki, *Przedziwny sakrament Kościoła*, w: *Sakramenty Kościoła posoborowego*, Kraków 1970, s. 56-80.

⁴⁵ Zob. W. Beinert, *Die Sakramentalität der Kirche im theologischen Gespräch*, w: *Theologische Berichte, IX. Kirche und Sakrament*, red. J. Pfammater, F. Furger, Zürich-Einsiedeln-Köln 1980, s. 14-30; J. Meyer zu Schlochtern, *Sakrament Kirche. Wirken Gottes im Handeln der Menschen*, Freiburg i. Br. 1992, s. 33-38.

⁴⁶ Zob. A. de Bovis, *Die Kirche als Sakrament*, Aschaffenburg 1962.

⁴⁷ Zob. O. Semmelroth, *Die Kirche als Ursakrament*, Frankfurt 1953; tenże, *Kirche als Sakrament des Heiles*, w: *Mysterium Salutis*, dz. cyt., t. IV/1, s. 309-355.

⁴⁸ Zob. K. Rahner, *Kirche und Sakramente*, Freiburg 1960; tenże, *Das neue Bild von der Kirche*, w: K. Rahner, *Schriften zur Theologie*, t. 8, Zürich-Einsiedeln-Köln 1967, s. 329-354; tenże, *Sakramenty Kościoła*, tł. J. Zychowicz, Kraków 1997.

⁴⁹ Zob. E. Schillebeeckx, *Christus. Sakrament der Gottbegegnung*, Mainz ²1965; tłum. pol. A. Zuberbier: *Chrystus, sakrament spotkania z Bogiem*, Kraków, Znak 1966.

⁵⁰ Zob. J. Ratzinger, *Kirche. III. Systematisch*, w: *Lexikon für Theologie und Kirche*, dz. cyt., t. 6, s. 173-183; tenże, *Das neue Volk Gottes. Entwürfe zur Ekklesiologie*, Düsseldorf ²1972; tenże, *Die Ekklesiologie des Zweiten Vatikanischen Konzils* (1986), w: J. Ratzinger, *Kirche, Ökumene und Politik. Neue Versuche zur Ekklesiologie*, Einsiedeln 1987, s. 13-27.

⁵¹ Zob. Y. Congar, *Kościół jako sakrament zbawienia*, Warszawa 1980, s. 11-15; L. Balter, dz. cyt., s. 252n.

z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego⁵². Ta jedność jest jednością szczególnego rodzaju, jednością zbawczą. Stąd na innym miejscu Sobór mówi jeszcze dobitniej: *Bóg powołał zgromadzenie tych, co z wiarą spoglądają na Jezusa, sprawcę zbawienia i źródło pokoju oraz jedności, i ustanowił Kościołem, aby ten Kościół był dla wszystkich razem i dla każdego z osobna widzialnym sakramentem owej zbawczej jedności*⁵³. Wypowiedź Soboru o Kościele jako sakramencie łączy się z wypowiedzią o Kościele jako Ciele Chrystusa. Sobór stwierdza w sposób zupełnie jasny: *Chrystus wywyższony ponad ziemię wszystkich do siebie pociągnął* (por. J 12,32); *powstawszy z martwych Ducha swego Ożywiciela zesłał na uczniów i przez Niego ustanowił Ciało swoje, którym jest Kościół, jako powszechny sakrament zbawienia* (por. Rz 6,9). Struktura sakramentalna Kościoła wynika z jego sakramentalnego początku. Jego fundamentem jest tajemnica paschalna wcielonego Syna Bożego. Dlatego życie chrześcijańskie, to egzystencjalna wspólnota życia oraz cierpienia z Chrystusem. Jako rzeczywistość paschalna, Kościół znajduje się zawsze w stanie przejścia do Ojca. Łączność z cierpieniami Jezusa wprowadza na drogę wiodącą ku wiecznej szczęśliwości. Apostoł Paweł mówi: *wspólnie z Nim cierpimy po to, by też wspólnie mieć udział w chwale* (Rz 8,17).

Sakramentalność Kościoła wyraża się w jego naturze, do której należy zarówno zewnętrzna postać – ustanowienie, struktura i kierowanie – jak też niewidzialna rzeczywistość łaski, aby życie Chrystusowe w Kościele doszło do pełnego rozwoju. To sakramentalna struktura Kościoła stanowi podstawę jego struktury hierarchiczno-prawnej, która jest zupełnie innego rodzaju aniżeli ustrój państwowy. Albowiem Kościół pełni swój urząd nie z własnego pełnomocnictwa, ale jedynie z pełnomocnictwa Jezusa Chrystusa, gdyż jest właściwym Panem i Głową Kościoła⁵⁴.

Kościół jako sakrament jest znakiem oraz narzędziem w dziele uświęcania świata, *consecratio mundi*, by świat został w ten sposób podniesiony do prawdziwego bytu. Albowiem Kościół ustanowiony przez Jezusa Chrystusa *używany jest również przez Niego za narzędzie zbawienia wszystkich i posłany jest do całego świata, jako światłość świata oraz sól ziemi* (por. Mt 5,13-16). W posłannictwie tym wyraża się eschatologiczny charakter Kościoła jako sakramentu⁵⁵. Kościół jako wspólnota wiary, nadziei i miłości, jest nośnikiem zbawienia wiecznego. Sobór Watykański II uczy: *Nie odmawia też Opatrzność Boża koniecznej do zbawienia pomocy takim,*

⁵² KK 1.

⁵³ Tamże, 9.

⁵⁴ Zob. V. Warnach, *Kościół jako sakrament*, w: *Nowy obraz Kościoła*, Warszawa 1968, s. 38.

⁵⁵ Zob. P. Smulders, dz. cyt., s. 307.

którzy bez własnej winy w ogóle nie doszli jeszcze do wyraźnego poznania Boga, a usiłują, nie bez łaski Bożej, wieść uczciwe życie. Cokolwiek bowiem znajduje się w nich z dobra i prawdy, Kościół traktuje jako przygotowanie do Ewangelii i jako dane im przez Tego, który każdego człowieka oświeca, aby ostatecznie posiadał życie⁵⁶.

Jezus Chrystus założył Kościół, gdy posłał Apostołów, tak jak sam został posłany przez Ojca (por. J 20,21); chciał też, aby ich następcy, mianowicie biskupi, byli w Kościele Jego pasterzami aż do skończenia świata. Żeby zaś Episkopat był jeden i niepodzielony, postawił nad innymi Apostołami świętego Piotra i w nim ustanowił trwałą i widzialną zasadę i fundament jedności i wspólnoty, *communio*⁵⁷. Z ustanowienia Chrystusa powstało Kolegium apostoelskie, które tworzyli Apostoł Piotr oraz pozostali Apostołowie. We wzajemnej łączności w podobny sposób pozostają: Biskup Rzymu, następca św. Piotra oraz biskupi, następcy Apostołów – Kolegium biskupów. Pojęcia Kolegium nie należy rozumieć w ściśle jurydycznym sensie, lecz jako zespół stały, *coetus stabilis*, którego struktura oraz autorytet wywodzą się z Objawienia. Jezus ustanowił grono Apostołów w rodzaju *kolegium*, czyli zespołu stałego. Stąd do nazwy kolegium biskupów odnosi się określenia: *stan – ordo*, *Ciało – Corpus*. Włączenie do kolegium biskupów następuje mocą konsekracji biskupiej oraz dzięki hierarchicznej *communio* z Głową Kolegium i jego członkami⁵⁸. Jedność kolegium biskupów jest organiczną jednością. Stąd kolegium biskupów nazywa się też Ciałem biskupim. Sobór Watykański II mówi, iż biskupi na mocy konsekracji sakramentalnej i przez swą wspólnotę hierarchiczną z Głową oraz członkami kolegium ustanowieni są członkami Ciała biskupiego⁵⁹.

Sobór Watykański II oprócz terminu *communio hierarchica* używa też terminu *communio apostolica*. Ten termin tkwi w nurcie wiary apostoelskiej, tradycji, sukcesji, czyli *communio* apostoelskiej. Stąd w przypadku wzbraniania się, albo odrzucania *communio* apostoelskiej, biskupi nie mogą być powoływani na urząd⁶⁰. Albowiem w konsekracji biskupiej dostępuje się *ontologicznego* uczestnictwa w świętych zadaniach, *munera*⁶¹. Zada-

⁵⁶ KK 16.

⁵⁷ Tamże, 18.

⁵⁸ Por. K. Rahner, *Episkopat w nauce Vaticanum II*, „Concilium“ (pol.) 1-10(1965/6) s. 163.

⁵⁹ Zob. DB 4.

⁶⁰ KK 24. Tę *communio* podkreśla już Apostoł Paweł (por. Ga 2,1-10; 1Kor 15,7-8). Ową *kolegialność* (dwunastu) Apostołów dokładnie określają *Dzieje Apostolskie*, które stereotypowo mówią (26 razy) o Apostołach (w liczbie mnogiej) i przedstawiają ich często jako gremium jednolite (por. Dz 2,42-43; 4,33.35-37; 5,12; 6,6; 8,14.18; 11,1) oraz o szczególnej roli Piotra (Dz 2,14.37; 5,2-3.29).

⁶¹ O.H. Pesch, *Das Zweite Vatikanische Konzil*, Würzburg 1993, s. 188n.

nia te mogą być wykonywane tylko w łączności z papieżem⁶². Wyrażna jest mowa o potrzebie *communio* hierarchicznej z Głową Kościoła i z jego członkami. Podstawowe elementy pojęcia *communio* hierarchicznej Sobór Watykański II przedstawia w kontekście nauki o Kolegium. Zaznacza przy tym, iż zawsze było ono obecne w życiu Kościoła. Dlatego zarówno w pierwszych wiekach Kościoła, jak też dzisiaj, szczególnie na Wschodzie, cieszy się wielkim poważaniem. Nie znaczy jednak jakiegoś nieokreślonego uczucia, ale rzeczywistość organiczną, która wprawdzie wymaga formy prawnej, lecz jednocześnie jest ożywiona miłością. Istotna treść pojęcia *communio hierarchiczna* jest określona sakramentalną strukturą oraz obowiązuje do dziś. To wszystko, co jest ważne w określeniu Kolegium, zostało zawarte w pojęciu *communio*⁶³.

Z woli Jezusa Chrystusa następcą Apostoła Piotra, widzialna Głowa całego Kościoła jest trwałą i widzialną zasadą oraz podstawą *communio* hierarchicznej. Sobór Watykański II mówi: *Obecny Sobór Święty, idąc w ślady pierwszego Soboru Watykańskiego, zgodnie z nim poucza i oświadcza, że Jezus Chrystus, Pasterz wiekuisty, założył Kościół posławszy Apostołów, tak jak sam został posłany przez Ojca (por. J 20,21); chciał też, aby ich następcy, mianowicie biskupi, byli w Kościele Jego pasterzami aż do skończenia świata. Żeby zaś Episkopat był jeden i niepodzielony, postawił nad innymi Apostołami świętego Piotra i w nim ustanowił trwałą i widzialną zasadę i fundament jedności i wspólnoty *communio*. Tę naukę o ustanowieniu, wiecznej trwałości, znaczeniu i naturze świętego Prymatu Biskupa Rzymskiego i o jego nieomylnym urzędzie nauczycielskim Sobór święty na nowo wszystkim wiernym do wierzenia podaje, a kontynuując rozpoczęte dzieło, postanawia wszem wobec przedstawić i ogłosić naukę o biskupach, następcach Apostołów, którzy wraz z następcą Piotra, Namiestnikiem Chrystusowym, i widzialną Głową całego Kościoła, zarządzają domem Boga żywego*⁶⁴. To zespolenie urzeczywistnia się dzięki temu, że niewidzialną zasadą oraz węzłem jedności *communio* hierarchicznej jest Duch Święty, Duch Jezusa⁶⁵.

⁶² KK 22; J. Ratzinger, *Ergebnisse und Probleme der dritten Konzilsperiode*, Köln 1965, s. 54n.

⁶³ Zob. J. Ratzinger, *Kommentar zu den „Bekanntmachungen, die der Generalsekretär des Konzils in der 123. Generalkongregation am 16. November 1964 mitgeteilt hat“*, w: LThK². *Das Zweite Vatikanische Konzil. Dokumente und Kommentare*, dz. cyt., t. 1, s. 353n.

⁶⁴ KK 18, zob. J. Ratzinger, *Die pastoralen Implikationen der Lehre von der Kollegialität der Bischöfe*, „Concilium“ (niem.) 1(1965) 1, s. 16-29; tłum. pol.: *Duszpasterskie implikacje nauki o kolegialności biskupów*, „Concilium” (pol.) 1-10 (1965/6) s. 52-59.

⁶⁵ Zob. A. Grillmeier, *Kommentar*, w: LThK². *Das Zweite Vatikanische Konzil. Dokumente und Kommentare*, dz. cyt., t. 1, s. 199.

Sobór Watykański II uczy, iż także prezbiter ma udział w posłannictwie całego Kościoła. Posłannictwo to może wypełnić tylko w jedności z biskupem oraz z innymi kapłanami. A więc u podstaw skuteczności jego posługi leży *communio* z biskupem oraz z prezbiterium. Z tej ścisłej łączności wyrasta *communio* synowska, *filialis*, prezbiterów z biskupem, która stanowi wyraz *communio* hierarchicznej. Tę *communio filialis* prezbiterów z biskupem postrzegać należy w kontekście kolegium biskupów, czyli wzajemnej łączności biskupów między sobą oraz z papieżem, Głową kolegium⁶⁶.

Węzłem *communio filialis* oraz *communio cum Ordo episcoporum* jest Duch Święty. Albowiem namaszczenie Ducha Świętego oraz dar Ducha Świętego przekazane zostają w sakramencie święceń przez posługę biskupa⁶⁷. Stąd prezbiter jest właściwym i najbliższym współpracownikiem biskupa w kierowaniu Ludem Bożym. Udział w tym samym kapłaństwie Chrystusa czyni tę *communio* jednocześnie *communio* braterską, biskupa i prezbiterów.

3. *Communio* eucharystyczna

Podstawową misją Kościoła jest zbawcze dzieło Boże, raz na zawsze dokonane w Jezusie Chrystusie, które urzeczywistnia się oraz uobecnia przez Ducha Świętego. Kościół powstał nie z ludzkiej woli utworzenia wspólnoty. Kościół ma swój początek w Bożym wybraniu, w wydarzeniu Jezusa Chrystusa oraz w dziele Ducha Świętego. Jezus Chrystus w rozmowie z Samarytanką powiedział: *Nadchodzi jednak godzina, owszem już jest, kiedy to prawdziwi czciciele będą oddawać cześć Ojcu w Duchu i prawdzie* (J 4,23). *W Duchu i prawdzie* znaczy m.in. i to, iż kult jest oddawany Ojcu w Duchu Świętym i w Chrystusie⁶⁸. Albowiem Duch Prawdy, Paraklet, prowadzi dalej dzieło zbawcze Jezusa Chrystusa⁶⁹. Zaś źródłem tego kultu jest Duch Święty. Ta zasada odnosi się szczególnie do Eucharystii, w której *«uobecnia się zwycięstwo i triumf Jego śmierci», i równocześnie dziękczynienie Bogu za niewysłowiony dar* (2Kor 9,15) w Chrystusie Jezusie, przez moc Ducha Świętego⁷⁰.

⁶⁶ KK 22.

⁶⁷ L. Balter, *Duch Święty w formacji i życiu kapłana*, „Ateneum Kapłańskie” 80 (1973) s. 86-99.

⁶⁸ Więcej na ten temat, zob. L. Balter, *Kościelny kult Boga, Chrystusa, Maryi, świętych*, w: *Wiara i życie*, red. B. Bejze, Warszawa 1985, s. 32-34; M. Rykówna, *Kult w duchu i prawdzie*, w: *Powołanie do apostołstwa*, red. L. Balter, Poznań-Warszawa 1975, s. 48-64.

⁶⁹ Zob. R. Schnackenburg, *Wahrheit*, w: *Lexikon für Theologie und Kirche*, dz. cyt., t. 10, kol. 914; B. Neunheuser, *Kult*, w: *Lexikon für Theologie und Kirche*, dz. cyt., t. 8, kol. 667.

⁷⁰ KL 6.

To Duch miłości urzeczywistnia sakrament miłości, w którym miłość Boża obejmuje człowieka w jego rzeczywistości ziemskiej, aby go na powrót przyprowadzić do domu. *Sakrament Miłości, Najświętsza Eucharystia, jest darem, jaki Jezus Chrystus czyni z samego siebie, objawiając nam nieskończoną miłość Boga wobec każdego człowieka. W tym przedziwnym sakramencie objawia się miłość największa, ta, która przynagla, by «życie swoje oddać za przyjaciół swoich» (J 15,13). Istotnie, Jezus «do końca ich umiłował» (J 13,1)*⁷¹.

Przez udział – *communio* – w Ciele i Krwi Chrystusa urzeczywistnia się wspólnota człowieka z Bogiem oraz z bliźnimi (por. 1Kor 10,16-24). Albowiem w Najświętszej Eucharystii ma miejsce rzeczywiste zjednoczenie. Przez wspólnotę – *communio* – z Jezusem Chrystusem, Synem Bożym, człowiek wierzący jednoczy się z Trójcą Świętą. Ma wspólnotę – *communio* – z Ojcem wszechmogącym, Stworzycielem nieba i ziemi, który tak, *umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał, aby każdy, kto w Niego wierzy nie zginął, ale miał życie wieczne* (J 3,16). Jednorodzony Syn Boży przyjął Ciało za sprawą Ducha Świętego. Mocą Parakleta chleb i wino, dary ofiarne, stają się Ciałem i Krwią Chrystusa. W mocy Ducha Uświęciciela dokonuje się zjednoczenie z Chrystusem przez Eucharystię. Rzeczywista *communio*, to *communio* w Duchu Świętym (por. 2Kor 13,13). On, Pan i Ożywiciel, prowadzi do doskonałego zjednoczenia człowieka z Bogiem. Przez Eucharystię człowiek wierzący ma wspólnotę, *communio*, życia z Bogiem, przynosząc obfity owoc, podobnie jak latorośl (por. J 15,1-5).

Przyjmowanie Ciała i Krwi Chrystusa w Eucharystii zostało nazwane Komunią, ponieważ zespala wierzących z Nim i jednoczy ich z innymi wierzącymi, gromadzi w Kościele oraz jest znakiem jedności Kościoła⁷². W Kościele wyrażenie *communio* początkowo rozumiano głównie jako udział w Chrystusie i Jego dziele zbawczym, w Eucharystii⁷³. Najświętsza Eucharystia zawsze oznaczała jedność, przede wszystkim jedność z Chrystusem, a następnie jedność z uczestnikami celebracji Eucharystii: *Kto spożywa moje Ciało i pije moją Krew trwa we Mnie, a Ja w nim* (J 6,58). Podczas Ostatniej Wieczerzy wcielony Syn Boży modlił się do Ojca

⁷¹ Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis* (22.02.2007), n. 1.

⁷² Por. W. Pfnür, *Zum Verständnis von communio in der spätmittel-alterlichen Theologie*, w: *Communio Sanctorum, Einheit der Christen – Einheit der Kirche*, red. J. Schneider – K. Wittstadt, Würzburg 1988, s. 156; E. Ozorowski, *Eucharystia w nauce i praktyce Kościoła katolickiego*, Poznań 1990, s. 179-385; L. Voronov, *Kościół i Eucharystia w świetle Trójcy Świętej*, w: *Eucharystia*, Poznań-Warszawa 1986, s. 90.

⁷³ Zob. A. Piolanti, *Gemeinschaft der Heiligen*, w: *Lexikon für Theologie und Kirche*, dz. cyt., t. 4, kol. 651.

o jedność wszystkich wierzących w Niego, o jedność doskonałą: *aby wszyscy stanowili jedno, jak Ty, Ojczy we Mnie, a ja w Tobie, aby i oni stanowili w Nas jedno* (J 17,21). Tę ideę wyraża także modlitwa z *Didache*: *jak ten łamany Chleb rozsiany był po górach, a zebrany stał się czymś jednym, tak niech się zbierze Kościół Twój z krańców ziemi w Królestwo Twoje*⁷⁴. Jedność uczestniczących w Eucharystii, to jedność organiczna, jedność Ciała, a równocześnie jedność transcendentna, jedność z Ojcem i Synem, zjednoczenie z Bogiem i w Bogu oraz zjednoczenie między sobą. Rzeczywiście jest to Komunia święta, zjednoczenie ze Świętym (por. Łk 1,35; Mk 1,24; Łk 4,34; J 6,69; Dz 3,14; 4,27.30) oraz świętych (por. Rz 1,7; 12,1; 1Kor 16,1; 2Kor 1,1; 9,1; Ef 5,3; 1P 2,9). Przy łamaniu chleba eucharystycznego, uczestnicząc w Ciele Pańskim, wierni wznoszą się do wspólnoty, *communio*, z Chrystusem oraz nawzajem ze sobą⁷⁵.

Bez *communio* z Chrystusem nie ma *communio* z bliźnimi. *Communio* z Nim jest warunkiem *communio* z bliźnimi. Nie ma też *communio* z Chrystusem bez udziału w Jego cierpieniach i śmierci, w Jego krzyżu. Przez Najświętszą Eucharystię codzienny krzyż chrześcijanina łączy się z krzyżem Chrystusa na Kalwarii oraz w Kościele, Jego Mistycznym Ciele. Udział w Eucharystii to udział w krzyżu. Kielich Ostatniej Wieczery (por. Mt 26,27; Mk 14,24; Łk 22,20) mieści w sobie zawartość kielicha Ogrójca (por. Mt 26,39.42; Mk 14,36; Łk 22,42; J 18,11) i Kalwarii (J 19,34). Udział w kielichu eucharystycznym to picie z Chrystusowego kielicha Męki (por. Mt 20,23; Mk 10,38-39), to również wspólne znoszenie prześladowań⁷⁶.

Eucharystia ma wymiar eschatologiczny. W Komunii świętej dokonuje się zjednoczenie człowieka z Chrystusem ukrzyżowanym, który zmarł i zmartwychwstał⁷⁷. Kielich ofiarny jest Krwią Przymierza. Przelana na krzyżu Krew Jezusa to Krew Nowego Przymierza, ponieważ tam zostało zawarte Nowe Przymierze we Krwi Chrystusa. Przez Jezusową śmierć został ustanowiony nowy porządek zbawienia. Jest on wyłącznie dziełem Bożej łaskawości⁷⁸. Chrystus ustanowił Nowe Przymierze we Krwi swojej, powołując Nowy Lud Boży⁷⁹. Powierzył też *wszystkie dobra Nowego Przymierza celem utworzenia jednego Ciała Chrystusowego na ziemi, z którym*

⁷⁴ M. Michalski, *Antologia literatury patrystycznej*, t. 1, Warszawa 1975, s. 19.

⁷⁵ KK 7.

⁷⁶ Zob. *Wörterbuch zur biblischen Botschaft*, red. Léon-Dufour, Freiburg-Basel-Wien 1981, s. 240; J. Ratzinger, *Ostatnia Wieczerza a Eucharystia Kościoła*, w: *Eucharystia*, Kolekcja „Communio” 1, Poznań-Warszawa 1986, s. 174.

⁷⁷ Zob. C. Bouwman – H. Haag, *Abendmahl*, w: *Bibel-Lexikon*, red. H. Haag, Einsiedeln 1952, kol. 7.

⁷⁸ Zob. J. Schmid, *Bund*, w: *Lexikon für Theologie und Kirche*, dz. cyt., t. 2, kol. 776.

⁷⁹ KK 9.

*powinni zjednoczyć się całkowicie wszyscy, już w jakiś sposób przynależący do Ludu Bożego... Bóg wie o go łaskawie wedle swoich ukrytych zamiarów aż do radosnego osiągnięcia całej pełni wiecznej chwały w Niebieskim Jeruzalem*⁸⁰.

Tego rodzaju *communio* jest wspólnotą z Chrystusem, zarówno poszczególnych wierzących, jak i wszystkich chrześcijan razem. Daje im ona udział we wszystkich dobrach Nowego Przymierza, przynosząc pociechę w utrapieniach życia doczesnego (por. 2Kor 1,5.7) oraz umacniając nadzieję przyszłej chwały. Nakłada też obowiązki: uczestnictwa w głoszeniu Ewangelii oraz w przychodzeniu z pomocą braciom i siostram w wierze, znajdującym się w potrzebie⁸¹.

Zakończenie

Wspólnota między ludźmi jest możliwa dzięki Bogu Ojcu, który ich jednoczy przez Jezusa Chrystusa w Duchu Świętym, przez co wszyscy stają się wspólnotą, Kościołem we właściwym znaczeniu, *communio*. Albowiem Bóg zesłał Ducha Świętego, Ducha Syna swego, Pana i Ożywiciela, który zarówno dla całego Kościoła, jak i dla poszczególnych wierzących oraz dla wszystkich razem, jest zasadą zespolenia i jedności, *communio*.

Summary

***Communio* unity of the Church**

The concept of *communio* applied to the Church expresses the depth of the Mystery of the Church very well. The Church is a complex reality. *Communio* of the Church assumes a triple dimension: vertical *communio with God*, horizontal *communio with people* and Eucharistic, *communio of the Body of Christ*. Community between people is possible thanks to God the Father, who unites them through Jesus Christ in the Holy Spirit, so that they all become a community, the Church in the proper sense, *communio*.

⁸⁰ DE 3.

⁸¹ Por. A. Piolanti, *Gemeinschaft der Heiligen*, w: *Lexikon für Theologie und Kirche*, dz. cyt., t. 4, kol. 651.